

Positieve effecten van effectgerichte maatregelen in terreinen van De Landschappen

foto Peter Verbeek

foto Bart Siebelink

Begin november vorig jaar werd in de landelijke pers bericht dat na herstelbeheer meer bedreigde soorten terugkwamen dan verwacht. **Onderzoekers Miriam Scherpenisse en Peter Verbeek van adviesbureau Natuurbalans** keken in opdracht van De Landschappen naar de resultaten van Effectgerichte Maatregelen (EGM) in het kader van het toenmalige Overlevingsplan Bos en Natuur (OBN), uitgevoerd in terreinen van de twaalf provinciale Landschappen. Binnenkort komt hun rapport uit, maar een gericht en beperkt voorproefje in een gesprek met het Vakblad kan wel.

— PIETER SCHMIDT, REDACTEUR

▲ Peter Verbeek en Miriam Scherpenisse

► Teer guichelheil

De Landschappen hebben sinds pakweg 1990 op diverse locaties ongeveer 500 keer een EGM-maatregel toegepast, bijvoorbeeld plaggen, baggeren of bekalken (zie kader). Ongeveer 150 van die plaatsen zijn in dit onderzoek bezocht. Scherpenisse: “Een redelijke steekproef. Het is beleidsmonitoring en de keuze is deels selectief en gericht op een vertegenwoordiging van het hele scala aan maatregelen en ecotypen en alle provincies. Niet alle projecten waren even goed vastgelegd en ze dus ook niet allemaal terug te vinden.”

Hun onderzoek richtte zich op de flora: hogere planten, dus geen mossen, paddestoelen, en dergelijke. Ook is de fauna niet meegenomen. Verbeek: “Fauna is niet te beoordelen door eenmalig veldbezoek, de in dit onderzoek gebruikte methodiek. Opvallend is overigens dat binnen het OBN fauna pas laat aandacht heeft gekregen.”

Beperkt dit de uitspraken? “Ja, natuurlijk”, beaamt Scherpenisse. “Maar het geeft wel een goed beeld van de flora zoals die nu is. Het is beleidsmonito-

foto Peter Verbeek

ringsonderzoek en levert vele lange lijstjes met soorten op.” Die worden behalve een aantal opvallende soorten (zie kader) hier niet getoond, daarvoor dient te zijner tijd het rapport, maar algemene uitspraken kan ze hier wel geven. “Er is daarbij een probleem: er is vaak geen nulmeting. Bovendien; wat is het beginpunt? De situatie van vóór de vervuiling, voordat er sprake was van de ‘ver’-thema’s [verzuring, vermesting, verdroging -red.]? Of de situatie direct voordat een effectgerichte maatregel is uitgevoerd?” Scherpenisse en Verbeek zijn positief over de flora: “Er zijn – vijf of meer jaren na de ingreep – meer Rodelijstsoorten in de herstelde gebieden teruggevonden dan verwacht. Zo rond de 110 soorten, terwijl we er minder verwachtten. Bij vergelijkbaar eerder onderzoek door Staatsbosbeheer en de Unie van Bosgroepen werd een iets groter aantal soorten teruggevonden, maar daar was ook een groter aantal terreinen in het onderzoek betrokken.”

Dat de effectgerichte maatregelen effect hebben is natuurlijk goed nieuws, maar er zijn vragen. Waar komen die soorten of hun zaden vandaan? “De zaad-

bank in de grond draagt bij: door de effectgerichte maatregel zijn de omstandigheden voor kieming en vestiging verbeterd. Maar import van buitenaf uit nabijgelegen populaties via wind of dierlijke vectoren of door invoer klevend aan bijvoorbeeld (maai) machines speelt ook een belangrijke rol. Dit laatste kan ook over langere afstanden plaatsvinden. Ook deze zaden profiteren van de verbeterde - naar de oorspronkelijke situatie teruggebrachte - omstandigheden. Je merkt ook dat actief inbrengen van zaden langzamerhand bespreekbaar wordt. Geruststellend is dan dat de natuur in het algemeen de niet in de ecologische omstandigheden passende soorten wel weer weg selecteert.” Dit laatste speelt mogelijk ook een rol bij het feit dat ze weinig zogenaamde ‘nieuwe, invasieve’ soorten gevonden hebben in deze arme terreinen. “Bovendien voelen die soorten zich slecht thuis op de arme bodems, waarop effectgerichte maatregelen vooral zijn toegepast.”

Maar hoe stabiel zijn die teruggekomen populaties dan? Verbeek en Scherpenisse zijn het met elkaar eens: “Daar valt op basis van deze eenmalige mo-

De Regeling Effectgerichte maatregelen bos en natuur (Regeling EGM)

bestaat sinds 1989. Deze regeling subsidieert het nemen van beheersmaatregelen om de verzuring, vermesting en verdroging te bestrijden en om bossen en natuurterreinen te laten overleven zolang de oorzaken van achteruitgang nog niet zijn weggenomen.

In het kader van hun onderzoek hebben Peter Verbeek en Miriam Scherpenisse gekeken naar:

EGM-maatregelen: plaggen, maaien, chopperen, baggeren, herstel hydrologie (vernatting, herstel kwelsituatie), begrazing, verwijderen opslag, bekalking.

Ecotypen: heide, schraallanden, petgaten, vennen, duinpoelen, broekbos, zilte en brakke kreken, hellingbos, hoogveen.

Zij hebben als opvallende soorten aangetroffen: vetblad, waterlepelkje, klein glaskroos, grote wolfsklauw, waterlobelia, drijvende waterweegbree, kleine biesvaren, welriekende nachtorchis, rietorchis, blonde zegge, heidekartelblad, moeraskartelblad, doorschijnend fonteinkruid, wilde selderie, teer guichelheil.

Vetblad

foto Mirjam Scherpenisse

nitoring weinig over te zeggen, maar twee factoren spelen zeker een belangrijke rol. Eén, de verzurende depositie van stikstofverbindingen en met name zwavel (SO_2) is sterk verminderd, waardoor de omstandigheden langer goed blijven, en twee, het is belangrijk het juiste vervolfbeheer toe te passen.”

Terugkijkend is dan de vraag wat de belangrijkste factoren zijn die geleid hebben tot het positieve resultaat dat uit de waarnemingen naar voren komt - dus tot het zo goed terugkomen van de soorten. Scherpenisse en Verbeek zijn er van overtuigd dat naast het juist uitvoeren van een effectgerichte maatregel de keuze van de locatie op basis van een advies van deskundigen een zeer belangrijke rol speelt.

Tenslotte dan de vraag wat de beheerder nú kan doen om er voor te zorgen dat effectgerichte maatregelen die nú uitgevoerd worden, een succes worden. Daar hadden de onderzoekers nog niet over nagedacht. Elke ingreep is maatwerk, maar over zes algemene punten zijn ze het eens:

- Raadpleeg terzake deskundigen zoals leden van de deskundigenteams OBN.
- Kies op basis van vooronderzoek de juiste combinatie van locatie en maatregel.
- Denk aan de aanwezige natuurwaarden; grijp in fasen in en laat delen onbehandeld om zo overlevingskansen voor karakteristieke fauna te behouden.
- Weeg de zinvolheid van de ingreep, een negatieve beslissing is niet per definitie slecht.
- Houd van te voren rekening met het vervolfbeheer in de planning, ook financieel.
- Leg alles goed vast en monitor, zodat een evaluatie en eventueel een bijstelling mogelijk is.

Een zevende punt lokt discussie uit: Verbeek is voorzichtig, maar Scherpenisse vindt dat een beheerder “moet durven”. ♦

Pieter Schmidt is redactielid van dit Vakblad
 ineke_schmidt@hetnet.nl